

POLITICI ALE MEMORIEI: REZONANȚE ALE HOLOCAUSTULUI ÎN ARGENTINA

Analía Fernanda GÓMEZ

Memoria colectivă nu este un dat natural: mereu a fost o construcție, la fel ca miturile naționale. (Andreas HUYSEN, interviu în revista Clarín)

În ultimii cincisprezece ani, societatea argentiniană și, în particular, comunitatea iudeo-argentină se găsesc în plin proces general de elaborare a memoriei: memoria emigrației, memoria terorismului de stat în timpul dictaturii și, în mod special, memoria Holocaustului. Construcția simbolică a acestei memorii se exprimă prin construcția edilitară a unui Muzeu al Holocaustului sub auspiciile Statului național, prin activitatea Comisiei de Studiere a Activităților Naziste în Argentina (CEANA), prin prezentarea raportului „Proiectului Mărturie” al Centrului de Studii Sociale al DAIA în legătură cu intrarea naziștilor și a colaboraționiștilor pe teritoriul Argentinei și prin înregistrarea, într-o cursă contra cronometru împotriva morții și a uitării, a mărturiilor supraviețuitorilor Holocaustului rezidenți în Argentina. Este vorba de mărturiile ale persecuției, dar și ale refugiului – clandestin sau legal – în Argentina.

Dezbaterea privitoare la ceea ce s-a numit „rezonanțele argentinienne” în Muzeul Holocaustului ne conduce la o regândire a funcției sociale a interpretărilor istorice din perspective centrate pe studiul „utilizărilor trecutului” și pe procesele de „invenție a tradiției”, într-o examinare a „trecutului” „ca construcție socială, mereu (re)creată de un ‘prezent’ local și poziționat.” (Popular Memory Group, 1982)

Ne aflăm în fața unui fenomen notoriu la nivel mondial: în privința Holocaustului suntem în fața a ceea ce s-ar putea numi o adevărată „explozie a memoriei”. Factorii complementari

care au determinat-o sunt multipli; în primul rând, o adevărată cursă împotriva timpului, morții și uitării. Este ceea ce Fundația Holocaustului a lui Steven Spielberg și-a propus să înfrunte în anii 1990 prin ambițioasa propunerea a înregistrării mărturiilor supraviețuitorilor, care, atunci, erau în jur de 400.000 în întreaga lume.

De asemenea, factorul cronologic a fost cel care a determinat faptul că, odată trecuți cei 50 de ani, au fost accesate conturile bancare din Elveția, fonduri care, administrate de Claims Conference, au dat, între alte inițiative, un suflu nou cercetării și educației în legătură cu Holocaustul.

Deschiderea Muzeului Federal al Holocaustului la Washington, în 1993, constituie un reper muzeografic, care în Statele Unite se împletește cu o conștientizare a mediului politic, în sensul asumării autocriticii și a responsabilității față de această problemă. La nivel guvernamental acest proces a avut un *highlight* internațional odată cu Forul asupra Holocaustului celebrat la Stockholm în ianuarie 2000 și a cărei membră fondatoare este Argentina.

Alt factor stimulator al memoriei a fost apariția unor noi procese judiciare, poate ultimele, ale celor care au întreținut mecanismul genocidului, așa cum este cazul Demjanjuk în Israel și extrădarea lui Karl Priebe din Argentina în Italia pentru responsabilitatea sa în masacrul de la Grotele Ardeatine.

În Argentina, procesul juntelor militare începând cu 1984, procesele adevărului, noile dezvoltări în legătură cu zborurile morții, evaluările asupra dimensiunii antievreiești a represiunii

militare, deschiderea unui Parc al Memoriei aproape de Rio de la Plata au fixat în imaginarul colectiv și în cotidian concepte care erau percepute ca străine și îndepărtate, cum ar fi consemnul nazist de „noapte și ceață”, detenție-dispariție de persoane în versiunea argentiniană, lagărele de concentrare și genocidul. Este posibil ca „plecând de la sensibilizarea unei persoane să se înceapă înțelegerea experienței celuilalt” (Abraham Huberman [comunicare personală 6/-2002]). Activiștii drepturilor omului proclamă astăzi pe străzile Argentinei: „La fel ca naziștii veți păți / Unde veți merge, vă vom găsi”.

Mulți tineri evrei argentinieni, la fel ca alții din întreaga lume, au început în acești ani să participe la „Marșul pentru viață”, experiență care se leagă și reamintesc de acele marșuri ale morții, dând posibilitatea unei identificări pozitive cu victimele.

Toate aceste repere și procese ajută, ca picătura de apă care se acumulează, în actualizarea omniprezentă și susținută a anilor Holocaustului.

Abordând politicile memoriei dezbătute în actualul context al Argentinei și, în particular, al comunității iudeo-argentinene, observăm conturându-se referințele publice ale Holocaustului ca juxtapuneri și delimitări (explicite sau implicite) care se suprapun în imaginar cu memoria terorismului de stat, cu cea a atentatelor de la Ambasada Israelului în Buenos Aires și de la AMIA.

Într-o primă expoziție proprie, Fundația Memoria Holocaustului abordează ecurile Holocaustului în Argentina ocupându-se de problematica expunerii publice a ambiguității și diversei atitudini a guvernelor și a societății civile argentinene în ceea ce-i privește pe evrei, în ceea ce privește nazismul și antisemitismul de-a lungul secolului XX, și o face prezentând Istoria prin intermediul

poveștilor de viață, prezentând numele și chipurile victimelor, ale tortionarilor și ale martorilor. Este vorba despre o expoziție didactică cu caracter introductiv, care privilegiază imaginea: fotografii, harți, documente, desene și obiecte – chiar dacă și textele au o prezență importantă – al cărei obiectiv este să ofere o primă impresie panoramică a Holocaustului, unui public constituit din elevul de nivel mediu din școala publică din Argentina.

În vizitele educative, expoziția este elaborată într-un mod pedagogic. Ea se poate aborda prin intermediul mai multor axe transversale, tot atâtea ca și diversitatea de roluri posibile în drama Holocaustului: victime, călăi și martori, sau prin intermediul dilemelor etice ale observatorilor- între complicitate și solidaritate. Recurența paralelismului între ceea ce s-a întâmplat în Europa și ceea ce s-a petrecut în Argentina în fiecare perioadă istorică invită la reflecție pe marginea complexe conexiuni care leagă societatea și statul din Argentina de Holocaust, cu antecedentele și consecințele sale.

Expoziția este montată pe panouri și are o serie de repere care, plecând de la viața evreilor în Europa de dinainte de primul război mondial, prezintă începuturile vieții evreiești în Argentina, antisemitismul european, perioada interbelică, ascensiunea nazismului la putere, persecuția violentă care a început cu „noaptea cristalelor sparte”, al doilea război mondial, deportările, ghetourile, *Soluția finală*, multiplele forme ale rezistenței evreiești, căutarea unei patrii în Palestina și Argentina de către unii supraviețuitori. O temă importantă a expoziției se intitulează „Să nu uităm – ca să nu se repete”, iar o alta prezintă impactul Holocaustului în viața familiei Lipszyc, originară din Lodz și stabilită în Argentina după al doilea război mondial.

DIMENSIUNEA ARGENTINIANĂ

Expoziția suscită reflecții în jurul proceselor de construcție, definire și redefinire a identității naționale argentinienne pe parcursul secolului XX, de la discursul integraționist și omogenizator, până la adoptarea unor discursuri care țin de pluralismul etnico-cultural. În paralel, se construiește etnicitatea evreilor argentinieni, plecând de la invitarea lor în țară în calitate de coloni agricoli, parcurgând un traseu care include migrația urbană, stigmatizarea lor ca refugiați nedoriți și supraviețuitori care au intrat ilegal în țară, ajungând în actualitate ca acestea să devină subiecte active, capabile să genereze o reflecție asupra acestui trecut, exprimată în inițiative precum Fundația, muzeul și această expoziție, de la care se produce o interpelare și o convocare a societății argentinienne, care, cu sprijinul statului și prin afluența masivă a publicului, legitimează această includere a iudaismului ca parte a patrimoniului său cultural și istoric.

Complexitatea acestei conexiuni se evidențiază în multitudinea diferitelor discursuri și politici publice și de stat, și în discursurile și politicile etnico-comunitare iudeo-argentinienne. În acest fel, sunt puse în evidență diferitele procese experimentate de societatea civilă și guvernele civile și militare, dar și de către comunitatea iudeo-argentiniană, în lumina succeselor naționale și internaționale începând cu perioada 1890, în special punând problema unei comparații între discursuri și politici, atât publice, cât și comunitare.

Din primii ani ai experienței sale argentinienne, comunitatea evreiască și-a modelat autodefinirea sa etnică și cetățenească nu doar plecând de la elaborări interne, ci și de la o interacțiune externă, care a inclus manifestări ale violenței antisemite, cum este Săptămâna Tragică din 1919.

Este vorba de o investigație la nivel național și statal a imaginarului care a alimentat în jurul anilor 1930 formularea de către diferiți actori a unor politici de integrare și de excludere: în acest caz, imigranți și refugiați evrei – în același timp în care se acorda azil participanților și colaboratorilor regimului nazist.

Recent aceste politici au făcut obiectul unor revizui și interogații. Ne referim atât la relația ambiguă a primelor guverne justițiariste atât cu supraviețuitorii Holocaustului, cât și cu naziștii și colaboraționiștii, la captura lui Eichmann în Argentina și judecarea și condamnarea lui la Ierusalim, dar și la decada 1990, în care, pe de o parte țara și comunitatea au suferit de pe urma atentatelor contra Ambasadei Israelului și contra AIMA, numite cel mai mare pogrom din istoria sa, iar pe de altă parte, tocmai un guvern al Partidului Justițiarist revizuieste, prin intermediul unei Comisii (CEANA), activitățile naziste și politica în ceea ce privește imigrația în perioada Perón, în același timp în care însăși comunitatea investighează pe cont propriu faptele, producând un raport, „Proiectul Mărturie” al Centrului de Studii Sociale (CES) al DAIA.

„Rezonanțele argentinienne” fac trimitere la perspectiva acestei expoziții, concepută din punctul de vedere al contemporaneității, care își propune să transmită un mesaj semnificativ societății civile argentinienne. Astfel sunt abordate pe de o parte politicile filonaziste și neutre ale guvernelor din perioada Holocaustului, iar pe de altă parte expresiile de repudiere a antisemitismului – incluzând citate din Borges. Se prezintă sosirea, legală sau clandestină, în țară a supraviețuitorilor Holocaustului, în timp ce naziștii și colaboraționiștii seoseau sub protecție oficială.

Mărturiile supraviețuitorilor întăresc aprecierea că în vremea primului peronism „nu se putea intra în

Argentina ca evreu”, afirmație care este susținută prin expunerea documentației false care făcea posibilă intrarea clandestină în țară pe la granița cu țări vecine, ca de exemplu Paraguay, și cu identități schimbate, ca agricultori și catolici.

După Senkman (1992) „dificultățile întâmpinate de emigrația evreiască în Argentina în perioada imediată războiului trebuie înțelese în cadrul global al relațiilor pragmatice dintre Perón și evrei, dintre Israel și Statele Unite ale Americii”... și nu au fost mai mari decât cele pe care emigranții evrei le-au găsit în alte state latinoamericane. Rezumând, dincolo de interdicții și în același timp cu intrarea naziștilor și a colaboraționiștilor, au sosit în Argentina nu mai puțin de 40.000 de refugiați evrei din calea nazismului și supraviețuitori ai Holocaustului, majoritatea în condiții ilegale fiind repede obiectul unor amnistii.

Respectul pentru sensibilitățile politice a impus în această expoziție principiul de a nu atribui în mod direct responsabilități politice, prezentându-se însă diverse date ale contextului istoric care permit vizitatorului activ să tragă singur concluzii.

Acest atașament față de adevărul istoric a determinat includerea unei mențiuni despre diplomații argentinieni care au făcut tot ce au putut pentru a-i asista pe evreii, cu sau fără cetățenie argentiniană, persecutați în Europa. De asemenea, este prezentat faptul că în anii ascensiunii nazismului, în paralel cu publicarea unor periodice antisemite (care sunt prezentate în expoziție), încep să se organizeze în Argentina diferite comitete care luptau contra antisemitismului și pentru convingere. În 1934 se organizează Comitetul Împotriva Rasismului și Antisemitismului (CREA); apoi Comitetul Popular Împotriva Antisemitismului și Delegația Asociațiilor Israelite Argentinieni (DAIA).

În anii Holocaustului, DAIA a desfășurat o campanie publică contra antisemitismului în Argentina, în cadrul căreia s-a evidențiat fidelitatea evreilor față de țară și aportul lor în cadrul societății argentinieni. De asemenea, DAIA a participat la ample coaliții alături de organizații liberale și de stânga, care luptau în general împotriva antisemitismului și al rasismului, și în particular împotriva activităților organizațiilor naziste în Argentina. (Cfr. Zadoff, pag. 39).

În dezvoltarea identității evreiești în Argentina trebuie să ținem seama de faptul că Holocaustul din Europa Orientală a semnat pentru evreii argentinieni pierderea reperelor identitare în *alter heim* (celălalt cămin). Evreii originari din Polonia, din Rusia și descendenții lor au văzut dispărând comunitățile lor de origine. Ultimele scrisori trimise din Polonia la Buenos Aires, conținând cereri de ajutor imposibil de satisfăcut la timp, constituie o dramatică mărturie care este prezentată în expoziție.

În cadrul acestei construcții active, explicite și conștiente a memoriei se salvează, se pune în valoare și se prezintă detașat în această expoziție personalitatea Matildei Bueno, fiica unei familii sefarde din Bulgaria și Grecia, născută în cartierul Bodeo, în Buenos Aires și una dintre puținele victime ale Holocaustului născute în Argentina, căreia îi cunoaștem numele și chipul datorită contactului cu rudele sale.

FMH instrumentează politici active ale memoriei prin instituirea unei distincții în numele Matildei Bueno, în prezența fratelui său care a supraviețuit. Decorația a fost acordată, printre alții, unui președinte în funcție și șefului guvernului orașului Buenos Aires.

În permanenta construcție și redefinire identitară, atentatele îndreptate contra Ambasadei Israelului și împotriva AIMA au determinat o puternică reluare a problemei identității

evreiești în Argentina. În planul simbolic, barierele fizice ridicate în jurul instituțiilor evreiești pe străzile din Argentina alimentează exacerbarea diacriticelor diferențiatoare.

În planul valorilor, este evidentă o puternică activare a memoriei de grup în favoarea clarificării atentatelor, care se însumează faptului de a asuma o reflecție serioasă asupra temei învățăturilor Holocaustului.

VALOAREA DE ANSAMBLU

Aceasta este valoarea generală pe care munca de investigație și de mărturie a Fundației Memoria Holocaustului o aduce la istoria Holocaustului: să prezinte perspectiva zilei de azi, aducând mărturiile supraviețuitorilor și expunând fotografiile, documentele și obiecte din colecția proprie.

Documentele autentice care sunt prezentate, întotdeauna diferențiate de oricare reproducere și scoase în evidență, conferă acestei expoziții forță expresivă și documentară. Între documentele prezentate se numără o secvență fotografică inedită a deportării evreilor din Polonia către trenul care îi va conduce la exterminare, mărturie luată clandestin.

Piața satului Sarnak a fost reconstituită digital plecând de la fotografiile. Observațiile scrise de mână în idiș pe spatele plăcilor fotografice au fost traduse. O mare forță emotivă o are de asemenea identificarea unui copil evreu în vârstă de un an, brodată pe pânză în momentul relocalizării compulsive în ghetoul din Varșovia.

Expoziția se completează cu o serie de mărturii video a căror expunere permanentă este **programată**. Una dintre aceste casete video reunește mai mult de douăzeci de mărturii ale supraviețuitorilor care povestesc care a fost experiența lor de viață înainte, în timpul și după Holocaust

Perspectiva implicită a expoziției este redarea demnității, umanizarea și restituirea identității pe care tortionarii

le-au furat victimelor, prin intermediul prezentării unor istorii de viață cu nume și prenume și chipuri concrete, înaintea expunerii simple a datelor statistice și a contextului macroistoric. Se încearcă ca în acest fel să fie atins obiectivul educativ de a prezenta o istorie personalizată cu care publicul să se poată identifica.

În lagărele de concentrare tortionarii prădau victimele de numele și identitatea lor. FMH este implicată într-o muncă de transformare „a numărului în nume”, restituind numele și chipurile lor victimelor. În toată expoziția sunt privilegiate, față de macroistorie și statistică, personalizarea, istoria de viață și mărturia autobiografică.

UNICITATEA/ UNIVERSALITATEA HOLOCAUSTULUI

Termenul Holocaust, dincolo de conotațiile sale problematice, a fost des folosit într-un context cum e cel argentinian pentru a face aluzie la genocidul cauzat de terorismul de stat. Preocuparea Fundației pentru a introduce termenul *Shoa* (Holocaust) implică scoaterea în evidență a aspectelor care definesc în mod particular această tragedie.

Totuși, dincolo de diferitele perspective prezente chiar și în sânul echipei de profesioniști și consilieri care au produs expoziția, stă o singură idee – convingerea că unicitatea Holocaustului nu îl situează în afara istoriei: dimensiunile universale ale acestui capitol din experiența umană sunt cele care se vor adresa conștiinței majorității societății, memoriei colective a publicului argentinian.

În același fel în care expoziția Muzeului Holocaustului de la Washington începe cu o fotografie a soldaților americani eliberând lagărele de concentrare, această expoziție prezintă în fiecare moment „ce se întâmpla în acest timp în Argentina”. Sunt expuse ziare cu care argentinianul mediu este foarte familiarizat, precum

La Nación anunțând numirea lui Hitler în funcția de cancelar al Germaniei, sau ilustrează modul în care *La Razón* se referea deja în 1943 la exterminarea evreilor în Varșovia, făcând aluzie la rebeliunea din ghetou.

Alte ziare, precum antisemitul *Clarín*, prezintă o caricatură în care un gaucho tipic pregătește un „lagăr de concentrare” pentru evrei, comuniști și oameni politici, între alții.

Plecând de la ideea că destinatarul privilegiat va fi elevul mediu din rețeaua școlară publică sau catolică, s-a considerat ca expoziția ar trebui să se deschidă cu un mesaj educativ, prezentându-i pe evreii reali nu ca victime ale persecuției ci, rupând stereotipurile, prezentând fotografii de dinainte de război care îi prezintă realizând activități din cele mai variate. Este vorba de respingerea stereotipului prin confruntarea cu fotografiile evreilor reali, atât ale celor tradiționaliști, cât și ale celor modernizați, jucând fotbal, în vacanță pe plajă sau la schi: scene în care protagoniștii sunt copii și tineri, cu care vizitatorii pot stabili o empatie.

„Aspectul crucial al rolului Muzeului (din Washington) este demonstrarea aplicabilității lecțiilor morale învățate din Holocaust, la evenimentele actuale și viitoare. Acesta este rolul Muzeului: să creeze o întâlnire între vizitator și acest imperativ moral. Ceea ce face ca acest scop să fie o sarcină complexă și dificilă este faptul că are loc într-o societate pluralistă, multietnică, obișnuită să vadă Holocaustul ca pe un eveniment etnic care a avut loc pe pământ străin și care i-a afectat mai mult pe evreii din Europa. Pentru a transforma acest eveniment într-unul semnificativ pentru întreaga societate americană și pentru umanitate, Muzeul trebuie să reveleze semnificația universală a Holocaustului dincolo de oricare experiență etnică limitată.” (Weinberg și Elieli, p.19)

Și echipa de la Washington a asumat prezentarea adevărului istoric oricât de dureroasă ar fi recunoașterea: refuzul Statelor Unite de a primi refugiați evrei din Germania, refuzul de a acorda viză de intrare pasagerilor de pe vasul St. Louis, refuzul de a bombarda Auschwitz. Cu toate acestea, semnalele critice sunt tot la fel de relevante pentru poporul american, ca și laudele. (cfr. Weinberg și Elieli, pp.168/169)

POLITICI ALE MEMORIEI

Într-un interviu recent, teoreticianul german Andreas Huyssen se întreabă dacă „are vreun sens să vorbim de memorie în Argentina anului 2002. În mijlocul infinitelor urgențe ale prezentului, în mijlocul colapsului social și economic nu este irelevant să ne oprim să reflectăm asupra trecutului?..” (Huyssen pentru *Clarín*). În articolul său *Memoria și industria memoriei*, Beatriz Sarlo se întreabă până la ce punct istoria marchează prezentul. „Memorie, istorie și monument sunt o temă a epocii. În Germania, memoria Holocaustului a trecut dincolo de concurența între știința istorică și pozițiile ideologice în cadrul noului scenariu al națiunii reunificate. În Franța, în acești ultimi ani, s-a deschis un subiect foarte meticolos închis printr-un acord național asupra colaboraționismului și antisemitismului din anii patruzeci.”

„În cadrul hărții planetare a memoriei, țări ca Argentina sau Chile și, cel mai probabil, și Africa de Sud reprezintă un caz particular în cadrul căruia dezbaterile despre memorie vor să închidă, cu intenția ca acest final să fie definitiv, largi capitole de represiune militară și statală, sau de rasism de stat. Disputa asupra memoriei are o incidență directă asupra deznodământului înfruntărilor politice prezente. Sunt în discuție atât istoria, cât și regimul politic.”

„...Procesele adevărului, în Argentina – susține Beatriz Sarlo – nu constituie doar o construcție discursivă a trecutului, ci forma în care încă continuă conflictul politic în privința violării drepturilor omului...nararea acestei istorii va avea, pe termen lung, o dimensiune culturală asemănătoare cu cea europeană; însă în ultimii douăzeci de ani, bătăliile pentru memorie s-au dat în mod fundamental într-un câmp politic definit prin relațiile cu o putere nu doar simbolică. Formele trecutului au fost, în anumite țări, dezbateră care a modelat care vor fi formele politice ale prezentului.” (SARLO)

Considerații similare abordează Tom Segev în *The Seventh Million*: luptele unei națiuni cu acest trecut (referire la Holocaust), date cu emoție și saturate de politică, revelează modul în care această grea moștenire a fost modelată și manipulată în momente critice (de exemplu procesul Eichmann) după exigențele ideologice ale construcției statului Israel.

„De-a lungul anilor, au fost persoane care au distorsionat moștenirea Holocaustului, transformându-l într-un cult bizar al memoriei, al morții și al kitsch-ului. Alții l-au utilizat, s-au jucat cu el sau l-au comercializat, l-au popularizat și l-au politizat. Pe măsură ce Holocaustul se îndepărtează în timp și devine istorie, învățămintele sale au devenit centrul unei aprige lupte politice, ideologice și morale.” (Segev, p.11)

Așa cum în Israel dureroasele fapte din trecut continuă să modeleze viața unei națiuni, în Argentina utilizările trecutului, începând cu reconstrucția memoriei secolului 20, traversat de violență, teroare și un permanent proces de conformare inclusivă și exclusivă (care a avut expresii de rasism, xenofobie și antisemitism cu un grad mai mic sau mai mare de instituționalizare) se reaprind în măsura în care revizuirea publică a ceea ce s-a întâmplat pe

parcursul ultimei dictaturi, plus atentatele de la Ambasada Israelului și AIMA redeschid răni niciodată cicatrizate.

POLITICI ALE REPREZENTĂRII

În abordarea discursurilor și politicilor identitare, atât la nivel național, cât și la nivel etnico-comunitar este operațional conceptul de „imaginarii sociale”, așa cum le definește Bronislaw Baczko (1991), ca „referințe specifice în vastul sistem simbolic produs de orice colectivitate și prin intermediul căreia ea (cum spune Marcel Mauss) ‘se percepe, se divide și își elaborează finalitățile’. În acest fel, prin intermediul acestor imagini sociale, o colectivitate își definește identitatea elaborând o reprezentare a ei însăși. Definirea identității colective înseamnă definirea relațiilor sale cu ‘ceilalți’, să formezi imagini ale prietenilor și ale inamicilor, ale rivalilor și ale aliaților; în același fel, semnifică să conservi și să modelezi imagini/amintiri ale trecutului, precum și să proiectezi asupra viitorului temeri și speranțe. Modulurile specifice de funcționare ale acestui tip de reprezentări ale unei colectivități se reflectă în particular atât în elaborarea modalităților pentru protejarea și difuzarea sa, cât și în transmiterea sa de la o generație la alta.”

Muzeul ca fenomen cultural, sau altfel spus, ca reprezentare a unei culturi date și ca expresie a acestei culturi, așa cum afirmă brazilianul Mário Chagas (1996): „...o instituție în serviciul societății, a cărei parte integrantă este, și care posedă în sine elementele care îi permit să participe la formarea conștiinței comunităților, care poate contribui la înțelegerea dintre aceste comunități, situându-și activitățile sale într-un cadru istoric care permite clarificarea problemelor actuale, legând trecutul de prezent, și provocând schimbări în percepția

(*) Această abordare se bazează pe reflecțiile antropologului José do Nascimento Junior, director al Muzeului Antropologic din Rio Grande do Sul și coordonator al sistemului statal de muzee din acest stat brazilian.

realităților naționale. Muzeul constituie un spațiu al schimbului, al relaționării și al păstrării de documente, care au sens doar atunci când li se dau o utilizare socială. Să gândim muzeele plecând de la o nouă perspectivă muzeologică – să construim un muzeu dialog semnifică să îl lăsăm din ce în ce mai deschis interpretărilor publicului vis-a-vis de ceea ce este expus, creând în acest fel un spațiu al gândirii critice și creative, capabil să motiveze vizitatorii. Este vorba de a stimula procesele de traducere, de interpretare, de construcție a alterității, de înțelegere a Celuilalt, transformând muzeele în adevărate „spații de mediație culturală” (*)

Orice reprezentare implică o decupare intenționată a realității. În cazul acestei expoziții, echipa s-a confruntat cu următoarea problema modului de reprezentare a ororii fără a îngrozi publicul, în special pe cel tânăr, cauzând o reacție paralizantă sau riscând să stârnească morbiditatea. Dilema consta în expunerea fotografiilor victimelor asinate și a grămezilor de cadavre, ceea ce putea fi deranjant pentru publicul tânăr. Neprezentarea acestor fotografii implica o ocultare a adevărului istoric. În cele din urmă problema a fost rezolvată prin expunerea prudentă a unora dintre imagini, pe spatele unuia dintre panouri și în continuarea unei introduceri legate de Soluția Finală și lagărele de concentrare; se arată un ansamblu de victime, dar se evită prezentarea în prim plan a chipurilor victimelor.

Reprezentarea Holocaustului pentru publicul argentinian implică pentru o instituție evrească precum ca FMH un efort serios de a depăși o viziune etnocentrică, rezultat obținut între altele grație colaborării permanente cu profesioniști și voluntari ne-evrei.

Traducere: Camelia Drăghici

BIBLIOGRAFIE

- BACZKO, Bronislaw, *Los imaginarios sociales. Memoria y esperanzas colectivas*, Buenos Aires, Nueva Visión, 1991
- BARGMAN, Daniel, “Cuestión racial, antisemitismo y selección de inmigrantes en la Argentina”. În *MITZVÁ*, nr.7, decembrie 1998, pp 16-22
- BARGMAN, Daniel, *Identidad nacional e identidades étnicas. La comunidad judeo-argentina ante la Segunda Guerra y el Holocausto: Un estudio antropológico comparativo con otras comunidades de origen inmigrante*, proiect de investigație pentru o teză de doctorat, Facultatea de Filosofie și Litere, UBA, 1999
- BARGMAN, Daniel (articol despre expoziție). În *Nuestra Memoria*, 2002
- BRIONES, Claudia, „Con la tradición de todas las generaciones pasadas gravitando sobre la mente de los vivos”: usos del pasado e invención de la tradición. În *RUNA*, vol. XXI, 1993/94, pp 99-129
- CHAGAS, Mario, *Musealia*, RJ, editura JC, 1996
- COSTA, Flavia, “Obsesionados por recordar”. Interviu cu Andreas Huyssen. În *Clarín/ Cultura y nación*, 27/4-02, pp 2-3
- DAIA, Centrul de Studii Sociale, *Proyecto testimonio. Revelaciones de los archivos argentinos sobre la política oficial en la era nazi-fascista*, tom I, prolog și compilație Beatriz Gurevich, Buenos Aires, Planeta, 1998
- HUYSEN, Andreas, *En busca del futuro perdido. Cultura y memoria en tiempos de globalización*, Fondo de Cultura Económica
- PELACOFF, Javier, *Reconfiguración identitaria, ciudadanía y memoria: algunas observaciones en torno de la Memoria Activa*, a 4ª ediție a Zilelor Cercetătorilor Culturii, Facultatea de Științe Sociale, Institutul de Cercetare Gino Germani, UBA
- POPULAR MEMORY GROUP, “Popular memory: theory, politics, method” în *Making Histories, Studies in history writing and politics*, R. Johnson, G. McLennan, B. Schwartz și D. Sutton (editori), Minneapolis, Univ. Of Minnesota Press, pp 205-252, 1982
- SARLO, Beatriz, “Memoria e industria de la memoria” în *La Nación/Cultura*, 28/4-02, pp12
- SEGEV, Tom, *The Seventh Million. The Israelis and the Holocaust*, New York, Hill and Wang, 1993
- SENKMAN, Leonardo, *Argentina, la Segunda Guerra Mundial y los Refugiados Indeseables*, Grupo Editor Latinoamericano, Buenos Aires, 1991
- SENKMAN, Leonardo, “Etnicidad e inmigración durante el primer peronismo” în *EIAL*, vol 3, nr 2, 1992, pp 5-38
- WEINBERG, Jeshajahu și Rina ELIELI, *The Holocaust Museum in Washington*, New York, Rizzoli, 1995